

Sporrakulla gård

Sporrakulla 1:1, Östra Göinge kommun, Skåne län
Antikvarisk medverkan/2024
Carita Melchert

Titel: Sporrakulla gård

Författare: Carita Melchert

Kulturmiljörapport: 2024:28

Omslagsbild: Sporrakulla, boningslängan 2024

Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Administrativa uppgifter	2
Sammanfattning av utförda arbeten	2
Material.....	2
Åtgärdsbehov och antikvarisk målsättning	3
Byggnadshistorik (med relevans för åtgärderna).....	3
Utförda arbeten.....	3
lakttagelser som gjorts under arbetets gång	4
Avvikelse från tillståndsgivna/beslutade handlingar	4
Kulturhistoriks bedömning av utförda arbeten.....	4
Bilder	5
Bilaga.....	12

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsen dnr: Dnr 6006-2023, datum 2023-02-22

Länsstyrelsen bidrag dnr: 36858-2022, datum 2023-03-01. Bidrag 80 procent av kulturhistorisk motiverade kostnader dock högst 277 862 kr och 16 500 kr för antikvarisk medverkan.

Fastighet: Sporrakulla 1:1

Socken: Glimåkra socken

Kommun: Östra Göinge

Arbetshandlingar: Vårdplan Sporrakulla (2006)

Byggherre/beställare: Östra Göinge kommun, kontaktperson Therese Svensson Collin

Fastighetsägare: Skogssällskapet

Entreprenör: Knadriks Kulturbygg AB, Karl-Magnus Melin

Underentreprenör: Kviinge Finsnickeri, Henrik Englund

Antikvarisk medverkan och rapportens författare: Kulturen, Carita Melchert

Byggnadstid: augusti 2024 – oktober 2024

Sammanfattning av utförda arbeten

- Boningshuset – Omläggning spåntäckning på södra takfallet med hyvlade granspån, byte av vindskiva, solbrädor ochnockbrädor. Komplettering puts samt kalkning på skorsten.
- Översyn av takfall gällande stickespån, lagning av de kraftigaste skadorna är utfört med nya hyvlade granspån.

Material

Spån: Senvuxen kvistfri gran. Längd cirka 48 cm, bredd cirka 4 – 5 tum (10 – 12 cm). Granspånen är från trakten (Glimåkra), hyvlade med 1800-talsmaskin.

Spik till tak: 2 tums blankspik.

Kalkbruk och kalkfärg: Hammarkalk från Målarkalk.

Vindskivor, solbrädor ochnockbrädor: sågad fur

Vindskiva mot väster återanvänd från Sporrakulla.

Åtgärdsbehov och antikvarisk målsättning

Det krävs återkommande underhållsinsatser för att hålla tak, väggkonstruktioner, fönster och dörrar i gott skick. Spåntäckningen på Boningslängans södra takfall var sliten och delvis rötskadad med risk för partiellt läckage. Putsen och avfärgning på skorstenen var i behov av underhåll. På övriga takfall fanns behov av lagningar av sticketak så att det inte riskerar att regna in och att följskador uppstår. Samtliga planerade åtgärder är prioriterade utifrån den uppdaterade vård- och underhållsplanen från 2020.

Åtgärderna syftar till bevarande av äldre traditionella byggnadstekniker samt till att förhindra läckage in i takkonstruktionen. Planerade åtgärder ska utföras med väl anpassade material och metoder och i enlighet med vård- och underhållsplanen från 2020. Sporrakulla gård är öppen för allmänheten att besöka och byggnaderna visas även invändigt under sommartid.

Byggnadshistorik (med relevans för åtgärderna)

Sporrakulla byggnadsminnesförklarades 1974. Byggnadsminnet består av boningshus, arrendatorsbostad samt trelängade ekonomibyggnader: västra, norra och östra ekonomibyggnaderna. Gården finns nämnd i en mantalslängd redan på 1580-talet. Dendrokronologisk provtagning visar att boningshus, västra herberget, norra och västra ekonomilängorna består av virke fällt under 1800-talets första år. Boningshuset är timrat medan ekonomilängorna är uppförda i skiftesverk. Samtliga tak är täckta med stickespån av olika ålder.

Täckningen på boningshusets södra takfall var lagt med obehandlade stickespån. Nockbräda, vindskidor och solbrädor av obehandlat trä. Södra takfallet var senast omtäckt sommaren 2006 med obehandlade granspån och partiella lagningar utfördes 2019.

Utförda arbeten

Boningshuset

Takspånen revs på södra takfallet. Underbrädningen var i gott skick och behövde inte bytas. I takfallet finns ovanliga trobrädor, dessa har lite rötskador men är tekniskt i acceptabel funktion, se vidare i bilaga. Omläggningen med nya spån har gjorts från öster mot väster i fyra lager. Spånens fiberriktning har vänts nedåt.

Hyvlade spån av god kvalitet har använts. Spånarna är lagda med minst 25 mm överlapp och synlig del av spån (bleket) är omkring 10 – 11 cm. Täckningen är obehandlad. Solbrädor, nockbrädor och östra vindskivan har ersatts med nya lika befintliga och spikats, vindskivan mot väster har skarvats i sin nedre del. Skarven är utförd i samma längd som den var skarvad redan före åtgärderna. Även dessa brädor är obehandlade.

Skorstenen har putsats och vittats.

Takfall

Samtliga takfall har gått genom och de mest akuta delarna har lagats. Taken har synats både från utsidan och från insidan i avsikt att lokalisera de kraftigaste skadorna. Syftet är att laga taken innan skador går genom alla lager med spån, vilket skulle kunna medföra att undertaket skadas. Arbetet med lagningar innebär i huvudsak att nya spån partiellt lagts ovanpå befintliga spån som endast är ytligt skadade. De yttersta spånen som var i sämst skick har dock tagits bort och ersatts med nya spån. Lagningsspån har generellt kortats något och övre kanten har spetsats för att kunna pressas upp under befintliga spån. Spånen har spikats. Lagningarna 2024 är gjorda på arrendatorsbostadens och boningshusets norra takfall (mot innergården), västra ekonomibyggnadens östra takfall (mot innergården) och östra ekonomibyggnadens östra takfall.

Iakttagelser som gjorts under arbetets gång

På boningslängans södra takfall finns trobrädor med hål efter naglar som tidigare förankrat tjockare spån. Trobrädorna dokumenterades av Karl-Magnus Melin 2024. Dokumentationen finns som bilaga i denna rapport.

Avvikelse från tillståndsgivna/beslutade handlingar

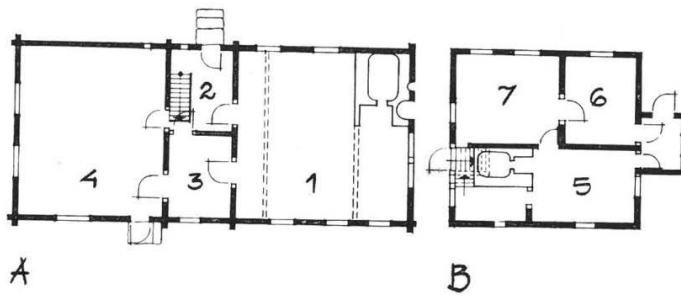
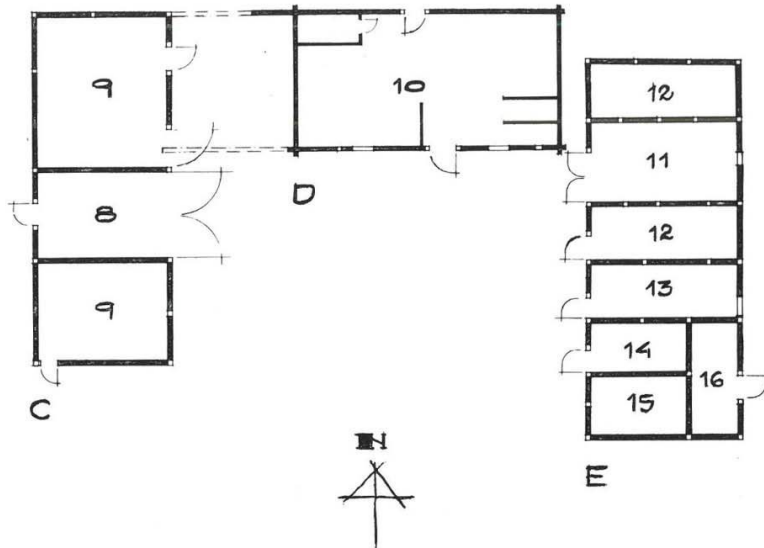
Den västra vindskivan har skarvats i sin nedre del eftersom den var rötskadad.

Kulturhistoriks bedömning av utförda arbeten

Åtgärdsförslagets intentioner har följts och arbetet har utförts med stor hantverksskicklighet och god kännedom om traditionella material och metoder, vilket bevarar byggnadernas kulturhistoriska värde. Genom åtgärderna och underhållet som gjorts hålls kunskapen om hantverk och material vid liv och bidrar till byggnadernas långsiktiga bevarande.

Arbetet innebär att traditionellt hantverk kan tillgängliggöras för en bredare allmänhet. Arbetet bedöms gynna byggnadsminnets förvaltning och syfte – att Sporrakulla ska fortsatt vara ett självklart besöksmål för den som vill lära sig mer om regionala traditionella hantverkstekniker. Sporrakulla är unikt på många sätt men det som kanske är mest markant för besökare är gårdens stora autentiska upplevelsevärde med omkringliggande naturreservat. Samtliga åtgärder är mycket väl utförda och i enighet med Länsstyrelsens bidragsbeslut.

Bilder

- A. Bostadshuset. 1. Stugurummet 2. Förstugan 3. Kammaren
4. Kistehuset.
B. Arrendatorsbostaden. 5. Kök 6. och 7. Rum.
C. Västra ekonomilängan. 8. Logkistan 9. Loggolven.
D. Norra ekonomilängan. 10. Häst- och kostallet.
E. Östra ekonomilängan. 11. Logkistan 12. Loggolven 13. Svin- och
hönshus 14. Huggebod 15. Snickarebod 16. Vedbod.
Uppmätt 1976 av Gunnar Elfström. Renritad av Nils Petter Rosdahl.

Planritning över Sporrakulla.

Före åtgärder. Boningslängans södra takfall.

Före åtgärder. Boningslängans södra takfall.

Före åtgärder. Boningslångans södra takfall.

Före åtgärder. Till höger i bild, Boningslångans skorsten på norra takfallet.

Under arbete. På bilderna skymtas även trobrädor som är något mörkare än övrig underbrädning.

Under arbete.

Efter åtgärder, boningslängans södra takfall.

Efter åtgärder, boningslängans södra takfall och skorstenen.

Efter åtgärder, boningslängans södra takfall.

Takfall

Västra och norra ekonomibyggnaderna med lagningar, syns som ljusa fält.

Östra ekonomibyggnaden med lagningar mot öster.

Arrendatorsbostaden och boningshusets norra takfall med lagningar. På arrendatorsbostaden syns 2023 års lagningar som ljusgrå och 2024 års lagningar som ljusare.

Bilaga

Sporrakulla. Boningshusets södra takfall. Dokumentation av trobrädor. Karl-Magnus Melin 2024.

Sporrakulla

Boningshusets södra takfall
Dokumentation av trobrädor med hål
efter naglar som förankrat tjockare spån

Inledning

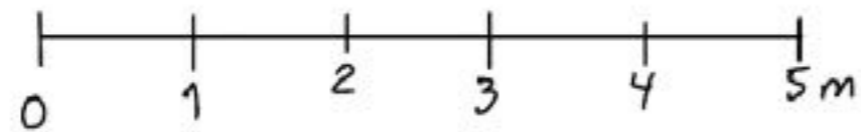
I 2024 års arbeten på Sporrakulla ingick dokumentation av boningshusets södra takfalls trobrädor. En del av trobrädorna är från 1800-talet och dessa har hål för tränaglar som förankrat takspån som varit tjockare än de takstickor som nu täcker taken. Trobrädorna från 1800-talet är drygt 1" tjocka, ramsågade, kilsågade och av varierande bredd. Flera av dem förefaller vara omflyttade. Det undersöktes inte i detalj om några sitter på sin ursprungliga placering.

2009 dokumenterades norra takfallets trobrädor se Melchert och Melin Vårdplan.

Även om dessa trobrädor har lite rötskador så är deras tekniska funktion fullt acceptabel. De har ett stort kulturhistoriskt värde då det numera är väldigt ovanligt med denna typ av trobrädor som burit spån fastsatta med naglar. På den närliggande gården Örnanäs har liknande trobrädor dokumenterats och det har där även påträffats två spån.

Ett annat exemel där liknande trobrädor finns är Norra mellby kyrkas kor.

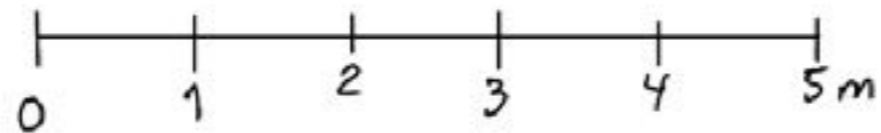
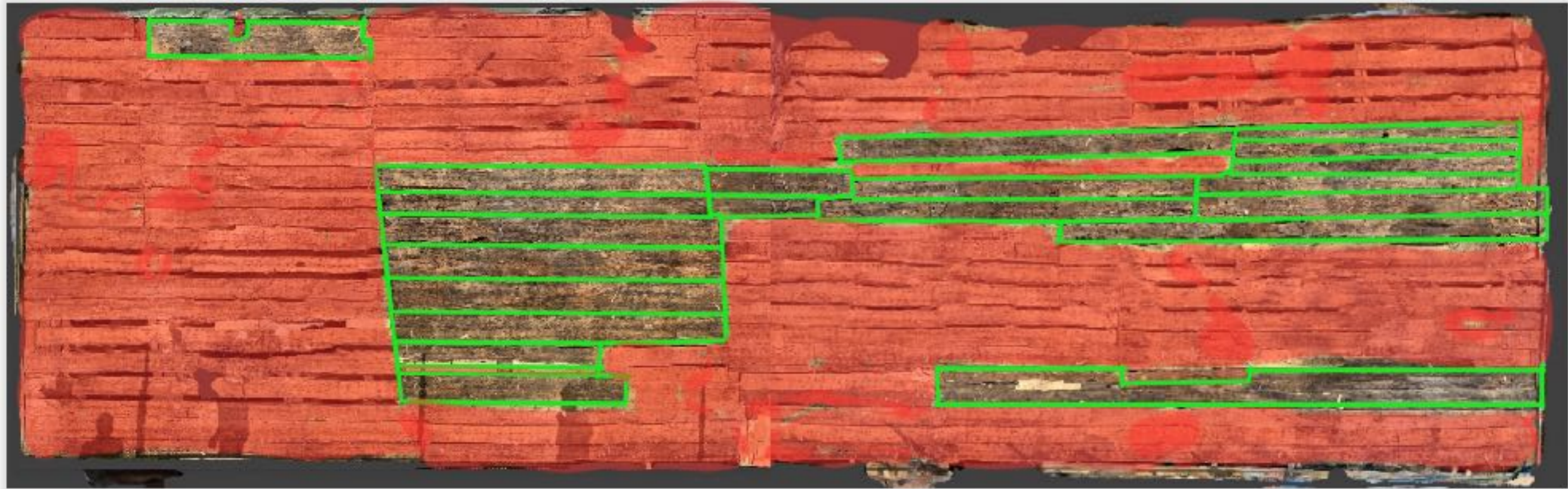
Sporrakulla boningshus trobrädor södra takfallet

3D Skanning Karl-Magnus Melin 2024

Jklj

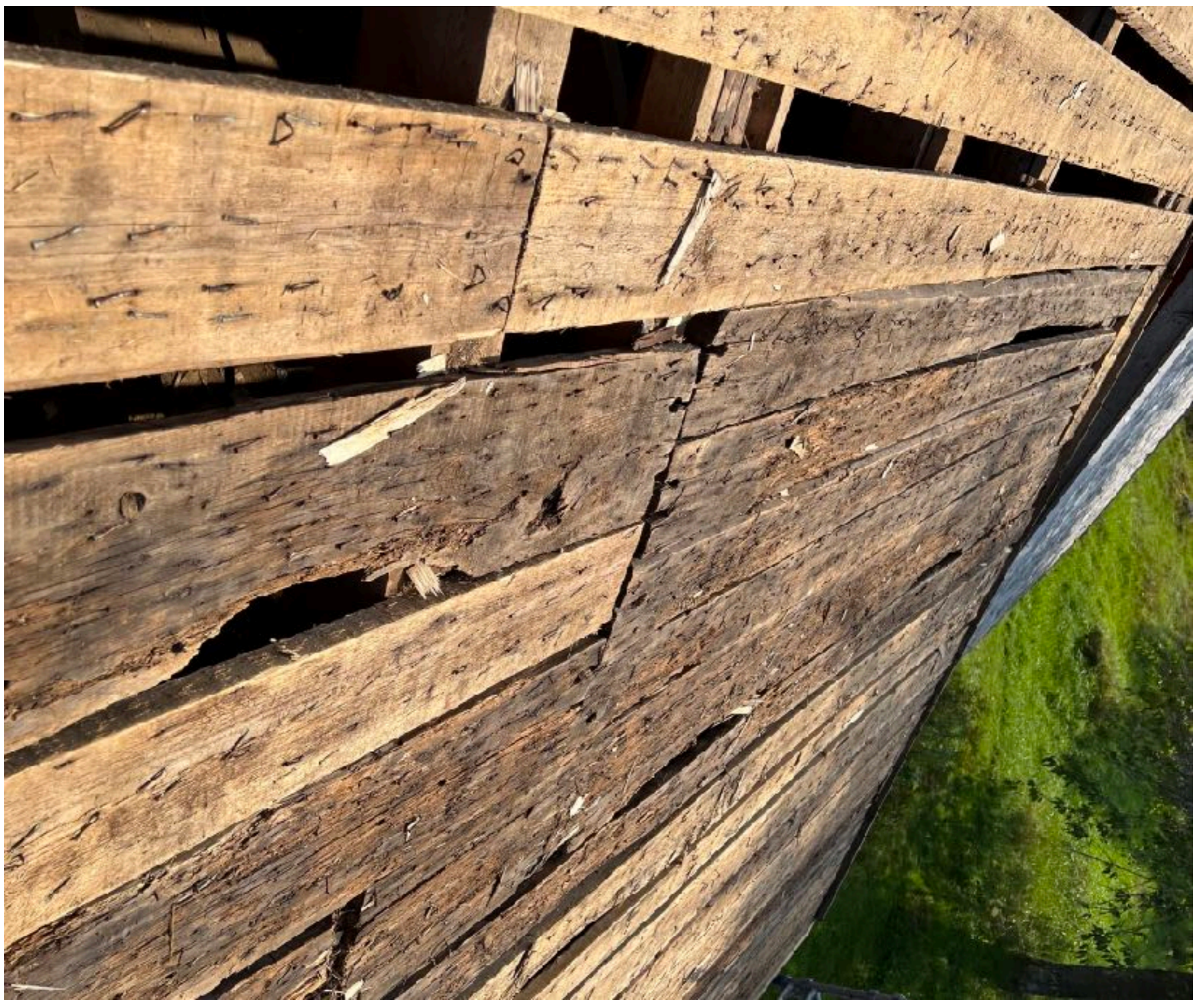
Sporrakulla boningshus trobrädor södra takfallet

Röda ytor=trobrädor från 1970-tal

Trobrädor med grön kontur är från 1800-talet och har hål för tränaclar som förankrat tjockare takspån.

3D scanning och illustration Karl-Magnus Melin 2024

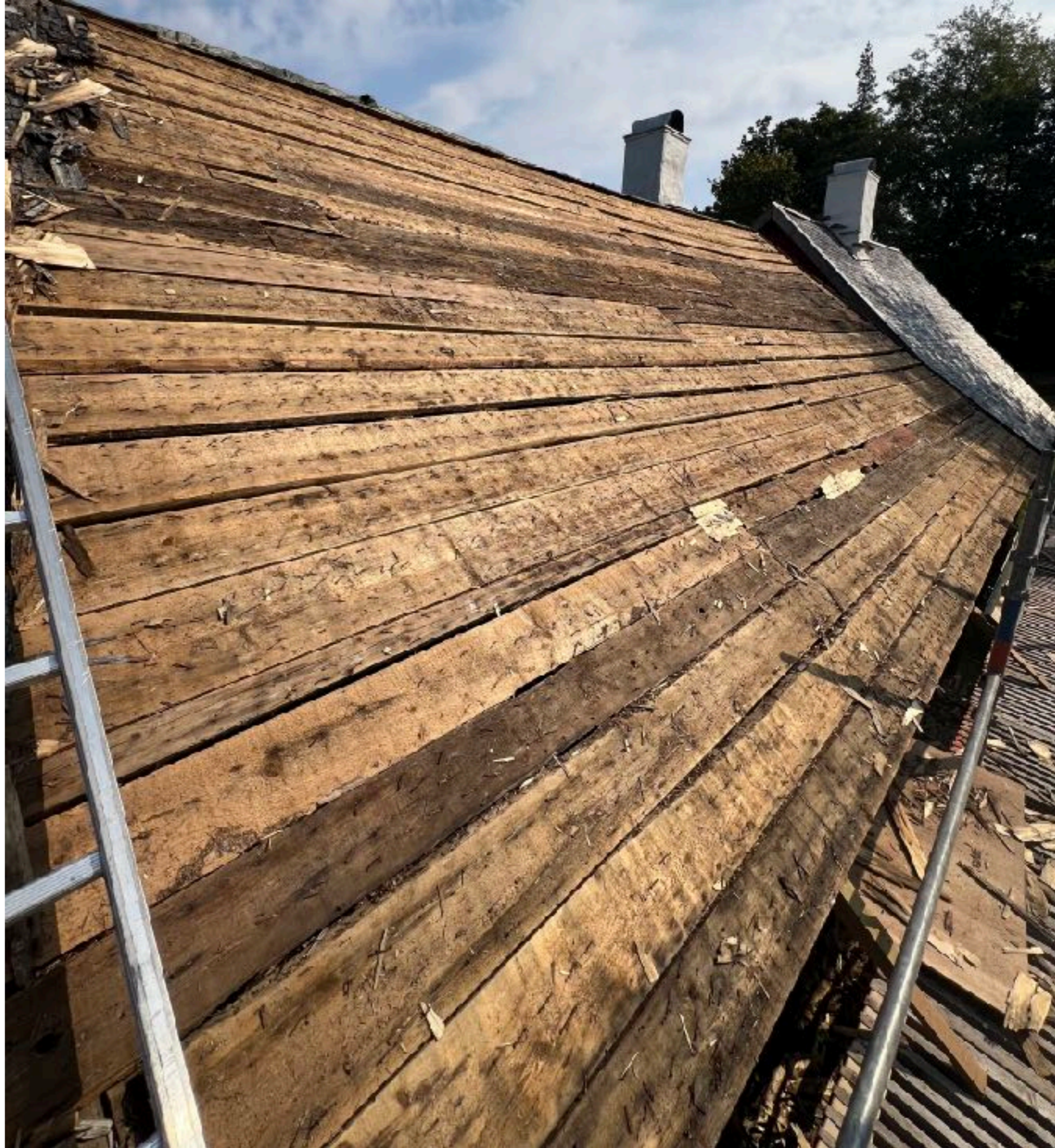

Trobrädor södra takfallet östra halvan

Södra takfallets östra halva

Södra takfallets östra halva

Södra takfallets västra halva

Södra takfallet, västra halvan hål för dubb som förankrar bräda i taksparre. Ø ca 20mm